

La inèdita i acurada col·lecció d'estampes reunida per Mariano Moret es compon de més d'un centenar de peces dels segles xv, xvi i xvii. Aquestes obres en paper, fruit resultant de l'art del gravat, mostren la influència exercida per dos dels mestres més importants en la història d'aquest art, Dürer i Lucas van Leyden, en el gravat centreeuropeu coetani i posterior. Totes les estampes procedeixen de gravats al buit sobre metall, majoritàriament oberts al burí sobre coure, i llevat de comptades excepcions van ser realitzats per artistes pertanyents a l'àmbit alemany o al flamencoholandès. Obres de temes variats el recorregut i la interpretació de les quals atorguen interès i atractiu a la mostra i creen petits fils conductors en el discurs expositiu. La violència, l'espiritualitat, el mite, la cultura popular, l'amor, la passió..., curiositats iconogràfiques i missatges velats a través de les històries dels déus i dels homes.

Dos mestres del gravat. Dürer i Lucas van Leyden, encara que amb una diferència d'edat considerable, van ser contemporanis. Nasqueren i visqueren en ciutats distants geogràficament i culturalment, però sotmeses a influències recíproques dins dels límits territorials de l'extens i heterogeni Sacre Imperi. Ambdós artistes van representar temes semblants amb les mateixes tècniques, però van desenvolupar un estil personal i diferenciat, en el qual l'especificitat autòctona, germànica i holandesa respectivament, s'amera d'un gust i atracció comuna pels trets propis del Renaixement italià. L'any 1521, la seua admiració mútua i altres interessos van propiciar la seua trobada a la cosmopolita ciutat d'Anvers, on fins i tot es va produir un intercanvi personal de la seua obra estampada.

Albrecht Dürer (1471-1528) va ser un artista genial i excel·lent gravador que exercí una influència dominant en l'art gràfic posterior. Una bona part de les estampes de la col·lecció Mariano Moret van ser realitzades per artistes que intentaren aplicar en les seues obres algunes de les aportacions innovadores del mestre, i fins i tot copiar-lo. Altdorfer, Aldegrever, Hopfer, Beham, Pencz o Binck pertanyen a diferents centres de producció, regions, ciutats o escoles, però en les seues obres s'aprecia l'empremta del mestre alemany.

Lucas van Leyden (1489/94-1533) va ser un artista precoç i de vida curta. En els seus burins s'aprecien perfectament la seua tendència manierista i la seua genialitat compositiva i tècnica a l'hora de plasmar els temes. La mobilitat de l'estampa li va permetre aprendre a distància de Dürer i Raimondi, entre altres, però també influir en ells. Cap a 1520, a la fira de Frankfurt les seues obres ja competien en vendes amb les del mestre alemany. A pesar que no tingué deixebles, la popularitat de les seues estampes va perdurar gràcies al pintor i marxant Marteen Peeters d'Anvers, que va comprar les seues matrius, les va reeditar i fins i tot les va retocar entre 1540 i 1565. En la col·lecció Mariano Moret es pot comprovar la seua influència en el gravat holandès i flamenc a través de les obres d'artistes que el van imitar, com ara Jan Muller i Jan Saenredam, o les del seu admirador i també geni del burí Hendrick Goltzius.

Els petits mestres alemanys. Des de mitjan segle xvii es coneix amb aquest nom, *Kleinmeister*, un grup de gravadors alemanys que realitzaren làmines de dimensions reduïdes, fins i tot diminutes, de tècnica refinada i detalls precisos. Pertanyen a la generació immediatament posterior a Dürer, a qui tractaren d'imitar i de qui en alt grau van aprendre. Hi ha la hipòtesi que, davant la mestria tècnica i l'originalitat iconogràfica de Dürer, els seus contemporanis i successors, especialment els de Nuremberg, només pogueren aconseguir una clientela i protagonisme per mitjà d'aquests gravats petits, quasi sempre en metall, amb representacions de temes variats, assumptes mitològics, de gènere i fins i tot eròtics, que van ser objectes cobejats per governants i rics, i que provocaren alguns problemes legals als seus autors.

La iconografia religiosa. Fonts, visions i interpretacions. Al segle xvi la cristiandat es divideix. Es difonen les doctrines protestants promulgades per Luter i Calví, i es produeixen la Reforma i la Contrareforma. Des de la fi de l'edat mitjana, en ciutats holandeses i alemanyes s'havia originat un corrent espiritual conegut com la «*devotio* moderna», que advocava per una pietat íntima, personal, basada en el coneixement propi de les escriptures, l'oració i el diàleg amb Déu. Les imatges van adquirir un gran protagonisme, especialment les que mostren episodis de l'Antic Testament, tractats de manera pròxima, terrenal, humana. A vegades, igual que passà amb els assumptes mitològics, van ser l'excusa per a representar nus, violència, passions o crueltat, com la dels vells que assetgen Susanna, la poderosa bellesa de Judit o el repudi d'Amnon a la seua germana Tamar després d'haver-la violada. Temes que mostren inquietuds i emocions, missatges subliminars i un cert erotisme que eren molt apreciats a l'època. Les sèries de «La Passió» i de l'«Apostolat» o «Credo curt» també tingueren protagonisme en aquesta etapa, i es poden admirar en la col·lecció Mariano Moret.

Mite, història i històries. La presència de temes relacionats amb la mitologia i la història antiga en la col·lecció Mariano Moret es podria explicar des del context cultural i artístic que reflecteix l'expansió de les idees humanistes sorgides temps enre a Itàlia. Les idees clàssiques, les formes i els mites, es renoven amb el neoplatonisme i la lectura harmonitzada del pensament antic i l'esperit cristià. Les estampes van ser un instrument decisiu per a la seua difusió. Històries de déus amb intenció moralitzant, deïtats que simbolitzen dinasties, vicis, virtuts o planetes. La mitologia va ser molt sovint la màscara, la disfressa sota la qual s'amagaven instints, desitjos i baixes passions. Un llenguatge que entengueren i aplicaren en les seues obres molts artistes del Renaixement. Les estampes arriben a mostrar temes prohibits, transgressió i perversió, que no es podien representar de manera explícita si no era amb personatges i assumptes llegendaris, on la ficció distanciava l'espectador de la sensació de pecat.

El poder de les dones. La dona té un protagonisme especial en la col·lecció. El títol s'inspira en dues sèries que va compondre Lucas van Leyden dedicades al poder femení i al perill que podia suposar per a l'home. Dones pèrfides i castradores que utilitzen els seus encants per a abatre la virilitat de la seua víctima, com Dalila o Salomé, i altres que es converteixen en exemple pel fet de preservar d'alguna manera, fins i tot amb la mort, la seua castedat, la seua virtut més preada, com s'esdevé amb Susanna, Dido o Lucrècia. La dona forta que utilitza el seu atractiu sexual per a vèncer l'enemic està representada per Judit o Tomiris. Aquestes sèries exercien una fascinació especial i van ser molt sol·licitades. Com a models a seguir o a evitar, aquelles dones interpretades pels homes reflecteixen sentiments ambivalents de temor i atracció.

Al·legoria, moral o fantasia. Varia iconogràfica. El llenguatge al·legòric, amb els seus codis ocults o transparents, està molt present en l'art de l'època i en les estampes d'aquesta col·lecció. Al·legories, personificacions de virtuts i vicis, de planetes, d'elements de la natura, arriben a les escoles del nord sota l'influx italià, i a vegades es recobreixen de ressons locals. Escenes aparentment quotidianes, llegendes populars amb intenció moralitzadora, al·lusions macabres a la caducitat de la vida, invitació a gaudir dels seus plaers, figures fantàstiques, inquietants, grotesques. Una gran quantitat de temes i assumptes ambigus que ens acosten a l'època, complexa i canviant, de múltiples influències i fonts d'inspiració. Vida i mort, erotisme i castedat, el món sagrat i el profà, el culte i el popular, el sublim i el grotesc, l'amor i el dolor. Eros i Tànatos. La vida mateixa.

FELIPE JEREZ MOLINER I NURIA BLAYA ESTRADA. COMISSARIS DE L'EXPOSICIÓ

*Gravats mestres.
L'empremta d'Albrecht Dürer
i Lucas van Leyden en la
col·lecció Mariano Moret*

Del 29 de novembre de 2012
al 17 de febrer de 2013

Sala Estudi General,
Centre Cultural La Nau,
Universitat de València
Carrer Universitat, 2.
46003 València
www.uv.es/cultura
facebook.com/lanauuv
twitter.com/lanauuv

CENTRE CULTURAL
LA NAU
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

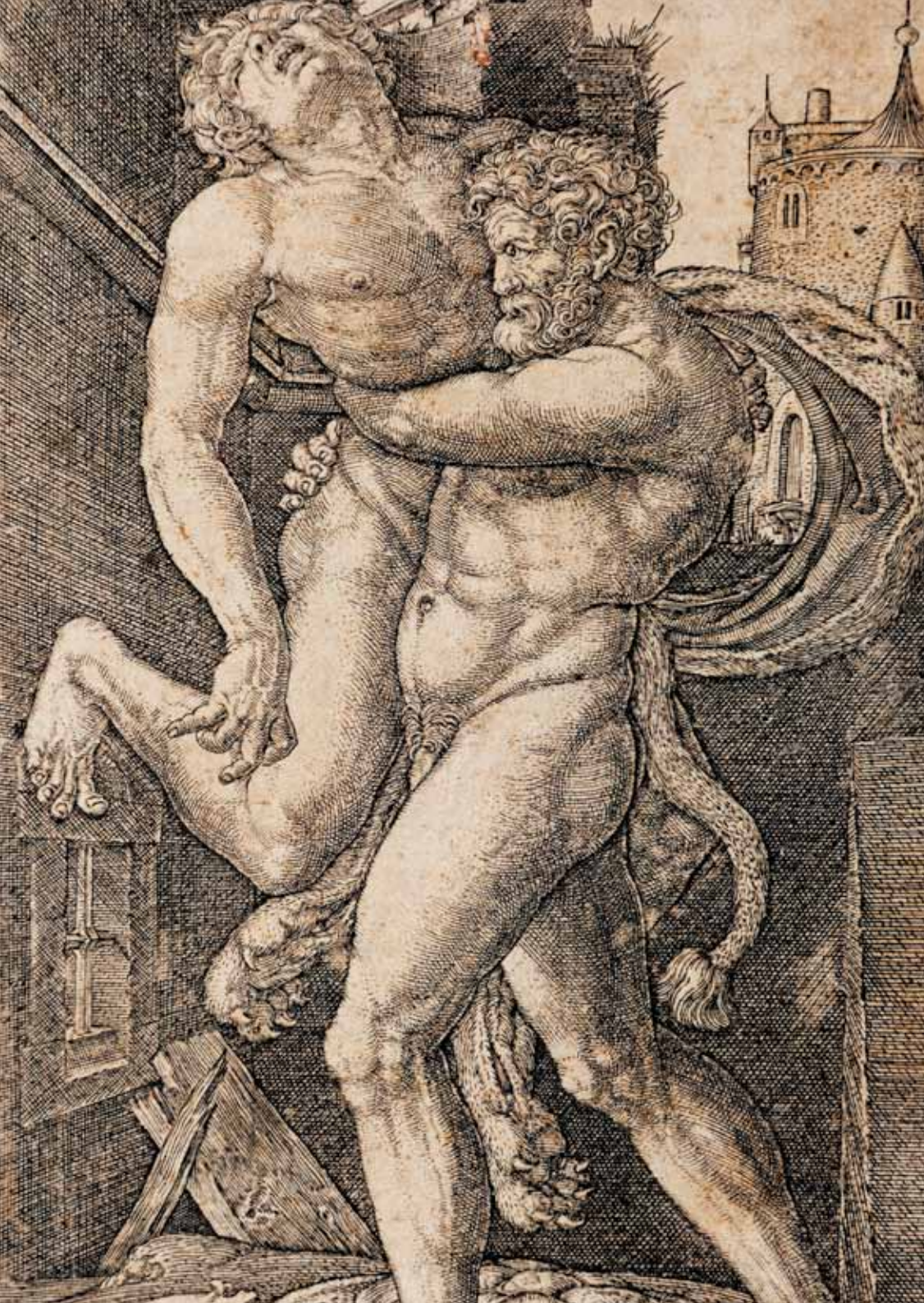
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
Fundació General

VLC/CAMPUS

AJUNTAMENT
DE VALÈNCIA

Des d'altres llistats per una miriada. Col·lecció Mariano Moret.

GRAVATS MESTRES L'EMPREMTA D'ALBRECHT DÜRER I LUCAS VAN LEYDEN EN LA COL·LECCIÓ MARIANO MORET

Judit entre Hércules i Antea. Col·lecció Mariano Moret.

La inédita y cuidada colección de estampas reunida por Mariano Moret se compone por más de un centenar de piezas de los siglos xv, xvi y xvii. Estas obras en papel, fruto resultante del arte del grabado, muestran la influencia ejercida por dos de los maestros más importantes en la historia de este arte, Durero y Lucas van Leyden, en el grabado centroeuropeo coetáneo y posterior. Todas las estampas proceden de grabados en hueco sobre metal, en su mayoría abiertos a buril sobre cobre, y salvo contadas excepciones fueron realizados por artistas pertenecientes al ámbito alemán o al flamenco-holandés. Obras de temas variados cuyo recorrido e interpretación otorgan interés y atractivo a la muestra y crean pequeños hilos conductores en el discurso expositivo. La violencia, la espiritualidad, el mito, lo popular, el amor, la pasión... curiosidades iconográficas y mensajes velados a través de las historias de los dioses y de los hombres.

Dos maestros del grabado. Durero y Lucas van Leyden, aunque con una diferencia de edad considerable, fueron contemporáneos. Nacieron y vivieron en ciudades distantes geográfica y culturalmente, pero sometidas a influjos recíprocos dentro de los límites territoriales del extenso y heterogéneo Sacro Imperio. Ambos artistas representaron temas similares con las mismas técnicas, pero desarrollaron un estilo personal y diferenciado, en el que lo autóctono, germánico y holandés respectivamente, se baña de un gusto y atracción común por rasgos propios del renacimiento italiano. En 1521, su admiración mutua y otros intereses propiciaron su encuentro en la cosmopolita ciudad de Amberes, donde incluso se produjo un intercambio personal de su obra estampada.

Albrecht Dürer (1471-1528) fue un artista genial y excelente grabador que ejerció una dominante influencia en el arte gráfico posterior. Buena parte de las estampas de la colección Mariano Moret fueron realizadas por artistas que trataron de aplicar en sus obras algunas de las aportaciones innovadoras del maestro e incluso copiarle. Altdorfer, Aldegrevier, Hopfer, Beham, Pencz o Binck pertenecen a distintos centros de producción, regiones, ciudades o escuelas, pero en sus obras se aprecia la huella de Durero.

Lucas Hugen de Leyden (1489/94-1533) fue un artista precoz y de vida corta en cuyos buriles se aprecian perfectamente su tendencia manierista y su genialidad compositiva y técnica a la hora de plasmar los temas. La movilidad de la estampa le permitió aprender a distancia de Durero y Raimondi, entre otros, pero también influir en ellos. Hacia 1520 en la feria de Fráncfort sus obras ya competían en ventas con las del maestro alemán. Pese a no tener discípulos, la popularidad de sus estampas perduró gracias al pintor y marchante Marteen Peeters de Amberes, quien compró sus matrices, las reeditó e incluso retocó entre 1540 y 1565. En la colección Mariano Moret puede comprobarse su influjo en el grabado holandés y flamenco a través de las obras de artistas que le imitaron como Jan Muller y Jan Saenredam, o las de su admirador y también genio del buril, Heindrick Goltzius.

Los pequeños maestros alemanes. Desde mediados del siglo xvii se denomina así, *Kleinmeister*, a un grupo de grabadores alemanes que hicieron láminas reducidas, incluso diminutas, de técnica refinada y detalles precisos. Pertenecen a la generación inmediatamente posterior a Durero, al que trataron de imitar y del que tanto aprendieron. Existe la hipótesis de que, ante su maestría técnica y originalidad iconográfica, sus contemporáneos y sucesores, en especial los de Núremberg, sólo pudieron conseguir una clientela y protagonismo a través de estos grabados pequeños, casi siempre en metal, con representaciones de temas variados, asuntos mitológicos, de género y hasta eróticos, que fueron objetos codiciados por gobernantes y acaudalados, y causaron algunos problemas legales a sus autores.

La iconografía religiosa. Fuentes, visiones e interpretaciones. En el siglo xvi se divide la cristiandad. Se difunden las doctrinas protestantes promulgadas por Lutero y Calvino, y tienen lugar la Reforma y la Contrarreforma. Desde finales de la Edad Media en ciudades holandesas y alemanas se había originado una corriente espiritual conocida como la “*devotio moderna*” que abogaba por una piedad íntima, personal, basada en el propio conocimiento de las escrituras, la oración y el diálogo con Dios. Las imágenes adquirieron gran protagonismo, en especial las que muestran episodios del Antiguo Testamento, tratados de manera cercana, terrenal, humana. En ocasiones, igual que en los asuntos mitológicos, fueron una excusa para representar desnudos, violencia, pasiones o crueldad como la de los viejos que acosaron a Susana, la poderosa belleza de Judith o el repudio de Amnón a su hermana Tamar a la que había violado previamente. Temas que muestran inquietudes y emociones, mensajes subliminales y cierto erotismo que eran objeto apreciado en la época. Las series de la “Pasión” y del “Apostolado” o “Credo corto” también tuvieron protagonismo en esta etapa y pueden admirarse en la colección Mariano Moret.

Mito, historia e historias. La presencia de temas relacionados con la mitología y la historia antigua en la colección Mariano Moret podría explicarse desde el contexto cultural y artístico que refleja la expansión de las ideas humanistas surgidas tiempo atrás en Italia. Las ideas clásicas, las formas y los mitos, se renuevan con el neoplatonismo y la lectura armonizada del pensamiento antiguo y el espíritu cristiano. Las estampas fueron un instrumento decisivo para su difusión. Historias de dioses con intención moralizante, deidades que simbolizan dinastías, vicios, virtudes o planetas. La mitología fue muchas veces la máscara, el disfraz bajo el que se escondían instintos, deseos y bajas pasiones. Un lenguaje que entendieron y aplicaron en sus obras muchos artistas del Renacimiento. Las estampas llegan a mostrar temas prohibidos, transgresión y perversión, que no podían representarse de forma explícita salvo con personajes y asuntos legendarios, donde lo ficticio distanciaba al espectador de la sensación de pecado.

El poder de las mujeres. La mujer tiene un protagonismo especial en la colección. El título se inspira en dos series que compuso Lucas van Leyden dedicadas al poder femenino y el peligro que podía suponer para el hombre. Mujeres pérfidas y castradoras que utilizan sus encantos para abatir la virilidad de su víctima, como Dalila o Salomé, y otras que se convierten en ejemplo por preservar de algún modo, hasta con su muerte, la castidad, su virtud más preciada, como ocurre con Susana, Dido o Lucrecia. La mujer fuerte que utiliza su atractivo sexual para vencer al enemigo está representada por Judith o Tomiris. Estas series ejercían una especial fascinación y fueron muy demandadas. Como modelos a seguir o a evitar, esas mujeres interpretadas por los hombres, reflejan sentimientos ambivalentes de temor y atracción.

Alegoría, moral o fantasía. Varia iconográfica. El lenguaje alegórico, con sus códigos cultos o transparentes, está muy presente en el arte de la época y en las estampas de esta colección. Alegorías, personificaciones de virtudes y vicios, de planetas, de elementos de la naturaleza, llegan a las escuelas del Norte bajo el influjo italiano y a veces, se bañan de ecos locales. Escenas aparentemente cotidianas, leyendas populares con intención moralizante, alusiones macabras a la caducidad de la vida, invitación a gozar de sus placeres, figuras fantásticas, inquietantes, grotescas. Una gran cantidad de temas y asuntos ambiguos que nos acercan a la época, compleja y cambiante, de múltiples influencias y fuentes de inspiración. Vida y muerte, erotismo y castidad, lo sagrado y lo profano, lo culto y lo popular, lo sublime y lo grotesco, el amor y el dolor. Eros y Tánatos. La vida misma.

FELIPE JEREZ MOLINER Y NURIA BLAYA ESTRADA. COMISARIOS DE LA EXPOSICIÓN.

Judit amb el cap d'Holofermes. Col·lecció Mariano Moret.